

STEAGUL SOCIETĂȚII ORTODOXE NAȚIONALE A FEMEILOR ROMÂNE DIN ARAD, DONAT DE ELENA GOLDIȘ (1937)

Dr. Augustin MUREȘAN

Complexul Muzeal Arad

Protos. Lect. Univ. Dr. Nicolae M. TANG

Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad

Abstract

“Reunion of Romanian Women from Arad and the province” was one of the most important associations of Romanians in the second half of the century. the 19th and the first half of the century XX, with a major impact on education and the development of Romanian society, its national and cultural emancipation. The history of this society records a flag donated in 1937 by Elena Goldiș in memory of her husband, the great fighter for national unity Vasile Goldiș, which is preserved in the heritage of the Old Cathedral in Arad, the church around which this society of Orthodox women carried out its activity Romanian.

Keywords

Reunion/Society/Association, Romanian Orthodox women, national emancipation, flag, Elena Goldiș, Mother of God with Child, vexillology

1. Reuniunea Femeilor Române din Arad – un scurt istoric

Reuniunea Femeilor Române din Arad și provincie” a fost una din cele mai importante asociații ale românilor din a doua jumătate a „sec. al XIX-lea și prima jumătate a sec. XX, cu impact major asupra educației și devenirii societății românești, a emancipării ei naționale și culturale. La începutul anului 1884 au loc primele ședințe de constituire a reuniunii, prezidate de episcopul Ioan Mețianu, în care se discută statutul viitoarei reuniuni. La data de 31 ianuarie 1884 ia ființă Reuniunea Femeilor Române din Arad și provincie condusă de un comitet ales prin vot, cu următoarea componență: președinte de onoare: episcopul Ioan Mețianu; președintă în funcțiune: Hermina Popovici-Desseanu; secretar: Atanasie Tuducescu, profesor la Preparandia din Arad; casieră: Letiția Oncu. Statutele au fost înaintate guvernului ungar, fiind aprobate la data de 24 octombrie 1886.

De această societate s-au legat, încă de la înființarea ei, scopuri nobile și mari idealuri. Primul scop al Reuniunii Femeilor Române din Arad a fost înființarea unei școli superioare de fete cu internat. Ca și scop permanent asociația avea menirea să stimuleze contribuția culturală a femeilor în societatea românească de atunci. Comitetul societății a organizat în timp manifestări culturale, conferințe publice și concerte. Depășind aria activităților culturale, acestea deveneau acțiuni cu caracter politic, de emancipare națională. Reuniunea și-a propus chiar editarea unui jurnal beletristic literar sau a unui almanah, dar această dorință nu s-a împlinit.

De la înființare și până în anul 1889 reuniunea reușește să adune o sumă considerabilă, 2.977 de florini și 89 creițari, cu care se putea deschide școala de fete, proiectul inițial al acestei societăți. Acest fond al reuniunii va fi deus la Banca Victoria din Arad, urmând ca membrii comitetului să dispună de această sumă în funcție de necesități. Amintim aici componența primului comitet al reuniunii: președintă Hermina Popovici-Desseanu, membrii Rhea S. Ceonța, Silvia Plopu, profesorul Teodor Ceonța, avocații Petru Truția și Dr. Nicolae Oncu.

În toamna anului 1890 se deschide „Școala superioară de fete” cu caracter confesional. Școala are și un mic internat, având ca sediu un modest apartament la etajul I în casa episcopiei de lângă biserica ortodoxă. Ministerul nu-i recunoaște societății dreptul de a susține o școală confesională, fiind preluată de Consistoriul eparhial. Rămâne în grija reuniunii educația elevelor plasate în internat și întreaga gospodărie. Pe lângă aceasta reuniunea se stră-

duiește să adune fonduri pentru a putea sprijini elevele lipsite de mijloace materiale, dar dornice de a învăța în limba română. În perioada următoare localul școlii și al internatului se dovedesc a fi insuficiente și nepotrivite pentru numărul tot mai mare al elevelor. Reuniunea începe să fie preocupată de ideea construirii un sediu propriu, modern și dotat, pentru școală și internat.

După moartea Herminei Popovici-Desseanu, survenită în anul 1889, conducerea societății este preluată de Aurelia Beleş, soția notarului public din Arad dr. Ioan Beleş, secondată de vicepreședinta Rhea S. Ceontea și casiera Barbara Antonescu.

În Adunarea generală din 10 martie 1909, reuniunea își alege un nou comitet din care au făcut parte personalitățile marcante ale vieții culturale românești din Arad, de la începutul sec. XX. Președintă a noului comitet a fost aleasă Letiția Oncu, soția lui dr. Nicolae Oncu, un mare susținător al acțiunilor culturale și naționale din Arad. Secretar al reuniunii a fost ales Sever Bocu, redactorul șef al ziarului *Tribuna*, casieră Iustina Șerban, consilieri dr. Nicolae Oncu, dr. Iustin Marșieu, dr. Cornel Iancu și dr. S. Tămășdan. Membrele comitetului erau: Marilena Bocu, Octavia Ciuhandu, Ana Demian, Lucreția Herbay, Adriana Ispravnic, Zina Moga, Iovanca Nemeth, Aurelia Petran, Eugenia Cicio-Pop, Iustina Șerban, Livia Vuia.

Societatea continuă seria de activități culturale sprijinind totodată acțiunile sociale privind ajutorarea elevilor săraci, înființarea de biblioteci, organizarea de manifestări culturale și popularizarea artei românești. A reușit să colecteze cărți din donații pentru biblioteca școlii, care a fost înființată de Maria Botiș-Ciobanu între anii 1900-1901, când era directoare a internatului. Procesul de învățământ a fost îndrumat pentru a asigura pregătirea tinerelor fete în ceea ce privește conducerea gospodăriei și creșterea copilului. Profesoarele școlii și educatoarele ei au menținut strânse legături cu cercurile culturale de peste Carpați.

Directoarele reuniunii l-au urmat pe Vasile Goldiș în punerea în practică a ideii că într-o școală de fete e recomandabil să se acorde cântecului și corului sprijin durabil atât în timpul lecțiilor, cât și în timpul liber. Cultura muzicală și prețuirea tradiției românești erau factori puternici de prevenire a încercărilor de deznaționalizare manifestate în lumea tinerelor fete, care frecventau cursurile școlilor străine. Portul, cântecul, dansul și valorile tradiționale românești facilitau comunicarea în grup, făcând din acțiunile organizate de reuniune prilej de afirmare a valorilor naționale.

Una din realizările majore ale acestei societăți rămâne, indubitabil, ridicarea impunătoarei clădiri în care urma să-și desfășoare activitatea Școala de fete, clădire care dăinuie până în zilele noastre, situată lângă Reședința episcopală. Strădania reuniunii, în special a comitetului de conducere în frunte de venerabila doamnă Letiția Oncu, a fost admirabilă. Vreme de patru ani s-au organizat diferite colecte, baluri și acțiuni de caritate, donații din partea românilor cu stare, adăugându-se și generoasa contribuție a boierului basarabean Vasile Stroescu, socotit ca și ctitor al acestei clădiri. Astfel că, în anul 1912 s-a pus piatra de fundament a școlii, noul local inaugurându-se la 25 august 1913.

Din 1913 președintă a reuniunii este Sofia Beleş, soția protopopului de Arad Vasile Beleş, secretar prof. Avram Sădeanu, membre în comitet: Aurelia Petran, care timp de șapte ani a fost și casieră, Sofia Papp, Valeria Herbay, Eugenia Cicio-Pop, Elena Goldiș, Adriana Ispravnic, Ecaterina Vățian, Maria Botiș, Florica Popovici, Georgina Lugojan, iar consilieri Vasile Goldiș, dr. Iustin Marșieu, dr. Cornel Iancu și P. Vasilon.

După izbucnirea Primului Război Mondial activitatea reuniunii este limitată mărginindu-se la organizarea unor conferințe ținute de intelectualii români din oraș și acte de caritate, în limita posibilităților. Destinele reuniunii sunt conduse pe toată perioada războiului de către Sofia Beleş, secretar fiind profesorul Victor Stanciu directorul Școlii civile de fete. După 1919 destinele și rostul reuniunii se schimbă: școala și internatul sunt definitiv trecute în grija Consistoriului eparhial.

Reuniunea joacă un rol esențial în anii de mari prefaceri 1918-1919, fiind implicată în toate mișcările politice-naționale din acest oraș de graniță. Comitetul nou alcătuit sub președinția distinsei românce Eugenia Cicio-Pop ajutată de Adriana Ispravnic și de un comitet de 15 membre, dezvoltă o însuflețită activitate. Se redactează schimbarea statutelor vechi, conform noilor directive dictate de situația politică și socială. Reuniunea este recunoscută ca persoană juridică, președinte de onoare și patron rămânând pentru totdeauna episcopul Aradului.

În perioada interbelică va avea o nouă titulatură „Societatea Ortodoxă a Femeilor Române din Arad”, fiind la fel de activă. De pildă, femeile din această asociație erau alături de copii și bătrâni în apropierea sărbătorilor Crăciunului, participau la împodobirea pomului de Crăciun în spitale, orfelinate, așezăminte sociale. Astfel, în 1936, pe când președintă a acestei aso-

ciații era Elena Goldiș, femeile ortodoxe se implică – la îndemnul episcopului Andrei Magieru – în regenerarea morală a tinerelor și a poporului în general. În Postul Nașterii Domnului femeile ortodoxe s-au implicat ca în Catedrală să se officieze miercurea și sâmbăta servicii religioase, iar vinerea meditații pe teme teologice la Academia Teologică, prima meditație fiind ținută de episcopul Andrei Magieru. La aceste întâlniri duhovnicești puteau să participe poporul, intelectualii și tinerii. Femeile ortodoxe aveau un program al manifestărilor religioase și culturale și un steag propriu care să le reprezinte și care face obiectul de studiu al acestui articol.

După instaurarea regimului comunist asociația își continuă existența sub o altă formă, cea a comitetelor parohiale, unde femeile erau implicate în viața bisericii și a comunităților pentru îndeplinirea aceluiași scopuri sociale și filantropice, perpetuând astfel, sub o formă ascunsă, impresionanta și constanta activitate a societății, spiritul și forța marilor femei românce din a doua jumătate a sec. al XIX și prima jumătate a sec. XX¹.

2. Prezentarea însemnului vexilologic

Printre piesele expuse într-o sală cu obiecte vechi bisericești la Catedrala Veche din Arad se află și un interesant steag donat de Elena Goldiș acestei biserici în memoria soțului său Vasile Goldiș², în anul 1937. El s-a păstrat mult timp în podul bisericii catedrale.

---

¹ În alcătuirea acestui scurt istoric s-a ținut seamă de următoarea bibliografie: Tulia BOGDAN, „Reuniunea Femeilor Române din Arad”, în *Hotarul*, anul VI (1939), nr. 4-8, pp. 149-153; Rodica HERLO, „Reuniunea femeilor române din Arad și provincie”, în *Ziridava* X, 1978, pp. 331-346; Rodica HERLO, „Contribuția femeilor arădene la mișcarea națională de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX”, în *Ziridava* IX, 1978, pp. 199-206; Vasile POPEANGĂ, *Aradul, centru politic al luptei naționale din perioada dualismului (1867-1918)*, Editura Facla, Timișoara, 1978, pp. 93-95; Vasile POPEANGĂ, *Eparhia Aradului în perioada instituționalizării culturii naționale (1807-1948)*, Editura „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2006, pp. 147-152; Elena GHERGHINESCU-ZIEGLER, *Femeia creștină, candelă a credinței*, Editura Mirador, Arad, 2024, pp. 47-53; 79-94; 184-212; Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel IOJA, Protos. Lect. Univ. Dr. Nicolae M. TANG, *Catedrala Ortodoxă Veche – centru spiritual-liturgic și misionar-cultural al Aradului*, Ediția a 2-a, Editura Arhiepiscopiei Aradului, Arad, 2019, pp. 334-335.

² Despre viața și activitatea marelui luptător pentru unitate națională, vezi: Gheorghe ȘORA, *Vasile Goldiș, militant pentru desăvârșirea idealului național*, Timișoara, Editura Facla, 1980 și Gheorghe ȘORA, *Vasile Goldiș, o viață de om așa cum a fost*, Timișoara, Editura Helicon, 1993.

În rândurile de mai jos prezentăm acest steag. De la el se păstrează atât flamura³ cât și hampa⁴. Flamura steagului este confecționată din mătase, alcătuită din două bucăți (foi) detașabile, unite între ele, și are un format dreptunghiular (cu dimensiunile de 117x64 cm). Flamura nu este fixată direct pe hampă ci pe o vergea subțire metalică de 78 cm.

Hampa steagului confecționată din lemn, lungă de 2,78 m, este vopsită în roșu-închis și are în vârf o cruce din același material, dar „aurit” (18 cm). Pe marginile celor patru laturi flamura are un șnur auriu. În partea flotantă flamura păstrează la un colț un ciucure confecționat din fir metalic auriu. Celălalt ciucure lipsește.

Pe o *față* a flamurii de culoare roșie, într-un medalion central oval-vertical, aplicat (36x24 cm), lucrat din goblen pe fond galben înconjurat de un șnur din fir metalic auriu s-a reprezentat scena religioasă Maica Domnului cu Pruncul și în medalioane mici roșii, cu litere galbene tetragrama: MP ΘΥ [MARIA NĂSCĂTOARE DE DUMNEZEU] și inițialele numelui Pruncului IS HR (Iisus Hristos). Maica Domnului, cu aureolă în jurul capului stând în tronul slavei, poartă maforion roșu, ornamentat cu elemente vegetale, redade argintiu, și hiton albastru tivit la gât și manșete cu galon de aur. Pruncul Iisus cu părul cărlionțat și scurt, cu nimb în jurul capului, și stând în picioare desculț, pe genunchiul stâng al Maicii Domnului este sprijinit de aceasta cu ambele mâini. Hristos poartă haină lungă albastră ornamentată cu elemente vegetale și hiton galben. Cu ambele mâini Iisus binecuvântează. De o parte și de alta a medalionului s-a brodat cu fir metalic auriu câte o ramură de măslin, legate în partea inferioară cu o fundă.

Deasupra medalionului s-a scris cu litere majuscule din fir metalic auriu inscripția: **SOC[IETATEA] ORTODOXĂ NAȚ[IONALĂ] A FEMEILOR**, iar dedesubt cu aceleași fel de litere: **ROMÂNE ARAD 1937**. Data: 1937 este anul confecționării acestui steag.

Pe *cealaltă față* a însemnului vexilologic având culoare albastră s-a scris pe trei rânduri cu litere majuscule din fir metalic auriu următoarele cuvinte: **DONAT DE DOAMNA ELENA V. GOLDIȘ ÎN MEMORIA NEUITATULUI EI SOȚ**⁵.

---

³ Flamură = țesătură realizată din fire de mătase, damasc, bumbac etc. prinsă pe hampa steagului pe una din laturi, vezi: Alexandru DANEȘ, *Mic dicționar de vexilologie*, Brașov, 2010, p. 7.

⁴ Hampă = baston lung și subțire de lemn de care se prinde pânza steagului (flamura), iar la extremitatea superioară pajura sau vârful; *sinonim*, cotor, lance, prăjină, vezi: Alexandru DANEȘ, *Mic dicționar de vexilologie*, Brașov, 2010, p. 5.

⁵ La început Vasile Goldiș a fost căsătorit cu Ányos Viola, pictoriță și pianistă talentată, fiica solgăbirăului din Lipova. Cununia a avut loc la 29 august 1887, în Biserica ortodoxă din

3. Concluzii

„Reuniunea Femeilor Române din Arad și provincie”, numită mai târziu „Societatea Ortodoxă a Femeilor Române din Arad”, a fost o societate plămădită și întreținută de femeile române, angajate activ în viața socială și culturală a românilor din părțile vestice, în a doua jumătate a sec. al XIX-lea și prima jumătate a sec. XX. Pe fondul unei emancipări generale a națiunilor din cadrele imperiilor de atunci s-a înscris și emanciparea femeii ortodoxe române, o emancipare creatoare și constructivă, în spirit ortodox și românesc. La fel cu existau bărbați de seamă ai acestei nații, implicați în tot ceea ce ținea de viața românilor, la fel au existat și femei ilustre animate de dragostea față de Biserică și Neam, dispuse la jertfă și dăruire, care au dublat acțiunile elitei românești, contribuind substanțial la emanciparea și unitatea națională.

După moda vremii, femeile ortodoxe române s-au organizat într-o reuniune sau societate, prin intermediul căreia au organizat o serie de acțiuni culturale, sociale și filantropice, toate având ca scop luminarea românilor și emanciparea lor, educarea tinerelor fete în special, prin deschiderea unei școli cu internat, în care să se învețe limba română, tradițiile și obiceiurile românești, elemente care dau identitate unui popor. Deschiderea unei astfel de școli, iar mai târziu a unei clădiri cu internat, după exigențele epocii, a fost una din marile realizări ale reuniunii, cu consecințe majore în societatea românească.

Reuniunea a fost implicată activ în marile evenimente sociale și politice ale vremii: Războiul de Independență, Primul Război Mondial, Mare Unire, Al Doilea Război Mondial, mai ales prin colectarea de ajutoare și îngrijirea răniților, a văduvelor și orfanilor de război. Femeile din conducerea societății au luat parte de Mare Adunare Națională de la Alba Iulia, din 1 Decembrie 1918, ducând cu ele dorința tuturor femeilor române de a se uni cu Țara mamă.

Activitatea de câteva decenii a acestei societăți a înscris o pagină de aur în istoria românilor din părțile Aradului, un exemplu viu și creator și pentru zilele noastre. Din această impresionantă istorie face parte și steagul societății confecționat în anul 1937, donat de doamna Elena Goldiș, președinta de atunci a societății. Este un simbol care se păstrează până astăzi în patrimoniul Catedralei Vechi din Arad și care reactualizează trecutul, dând anvergură și perspectivă prezentului.

Lipova, după ce aceasta a trecut de la romano-catolici la religia ortodoxă. Dar căsnicia lor a durat numai până în 1902. În același an el s-a recăsătorit cu Elena Luțai (1882-1963) o tânără și fermecătoare învățătoare din Pecica, alături de care și-a petrecut tot restul vieții, vezi: Gheorghe ȘORA, *Vasile Goldiș, o viață de om așa cum a fost*, p. 27.